

REBÆKRORET

Af

CARL V. SØLVER

I Fjor Sommer opfiskedes i Kolding Fjord udfor Fiskerlejet Rebæk forskellige Vragdele, bl. a. et meget bemærkelsesværdigt Sideror fra et Skib. Oprindeligt mente man, at Roret og Skibsdelene hørte sammen, men efter en nøjere Undersøgelse, foretaget af Dykker Månsson fra Em. Z. Svitzers Bjergnings Entreprise i Overværelse af Dr. Poul Nørlund, Ingeniør Knud E. Hansen og Forfatteren af nærværende Artikel, blev det med nogen Sikkerhed konstateret, at det omtale Vrag hører til det 13.—14. Aarhundrede, medens Roret utvivlsomt er betydelig ældre. Sideroret er nu præpareret og udstillet paa Koldinghus Museet, hvorimod Vraget endnu henligger paa Bunden af Fjorden og antageligt ikke vil blive hævet, førend roligere Tilstande igen indtræder her i Landet. Kunde man finde det Skib, hvortil Roret hører, vilde det uden Tvivl være et Fund af overordentlig stor Betydning for archæologisk Forskning. Lad os haabe, at yderligere Undersøgelser i Nærheden af Findestedet maa føre til et gunstigt Resultat. Koldinghus Museum har i de senere Aar udvist et meget stærkt Initiativ med Hensyn til Undersøgelse af de forskellige Skibsfund fra Fjorden og Omegnens Mosedrag; en stor Del Materiale ligger allerede opmagasineret i Slottets Kældre, og det er ikke usandsynligt, at man ad Aare her kan faa en samlet Udstilling af Skibsfund fra den tidlige Middelalder at se. Af Mangel paa passende Plads er foreløbig kun det omtalte Sideror tilgængeligt for Offentligheden — men dette er ogsaa en stor Attraktion, idet det er det eneste i sin Art her i Landet. Der findes ganske vist Sideror paa det i Sønderjylland fundne Nydamsskib fra ca. 400

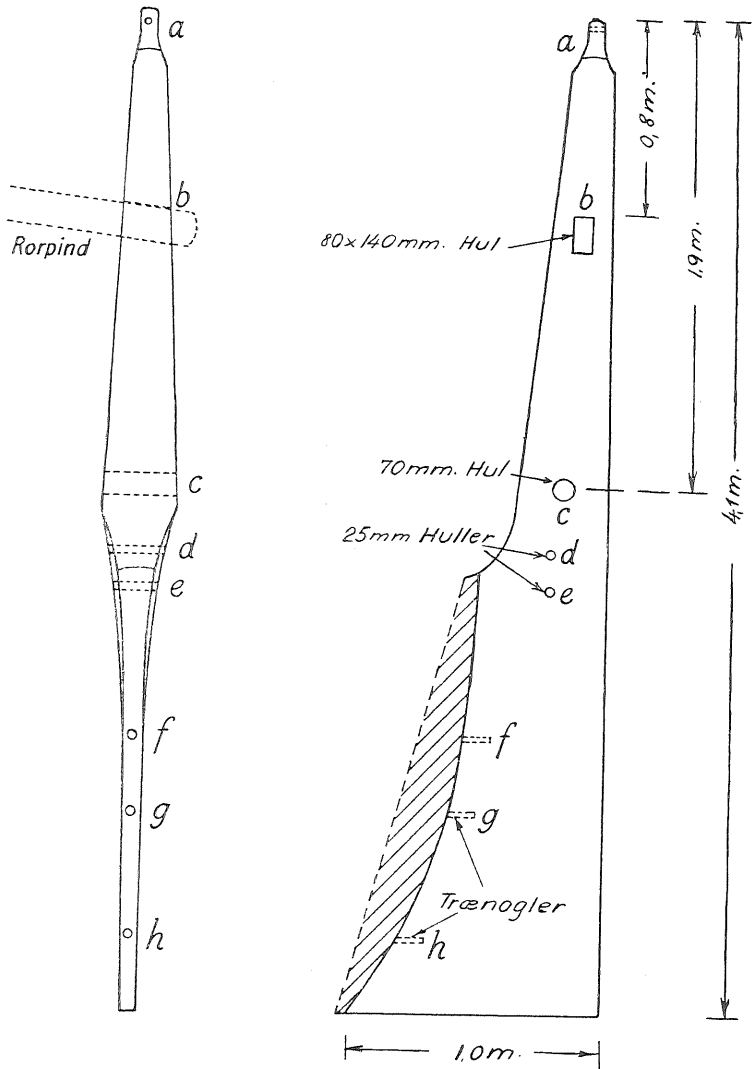
e. C., men som bekendt blev dette vidunderlige Skib udleveret som Krigsbytte efter 1864, og det findes nu i Kiels Museum. Desuden findes der Sideror paa Gokstadskibet fra ca. 800 e. C., og paa Osebergskibet fra ca. 1000 e. C., som begge opbevares paa Bygdø museet i Oslo, men medens begge disse Ror hører til de saakaldte Langskibe (langskipu), er Rebækroret sandsynligvis fra et Handelsskib fra Vikingetiden eller den nærmest følgende Periode, fra en saakaldt Knar (knórr) eller Byrding (byrdingr). Disse Skibstyper kendes ellers kun fra Litteraturen, idet intet fra dem er opbevaret til Nutiden; man ved kun fra enkelte Ytringer i Sagaerne, hvorledes de har set ud. I Udførelse og Virkemaade ligner Rebækroret meget de Ror, vi kender fra Gokstadskibet og Osebergskibet, men der er dog flere Afvigelser fra disse, bl. a. at det er langt større, som gør, at det er enestaaende i sin Art.

Tidligere har man været stærkt i Tvivl om Siderorets Nytte under Sejlads i daarligt Vejr, men læser man Kaptajn Magnus Andersens Udtalelser om dette Emne i den Bog, han skrev om den berømmelige Rejse i 1893 med en tro Kopi af Gokstadskibet fra Norge til Chicago, bliver man ganske overbevist om Siderorets Vidunderlighed. Han skriver saaledes i „Vikingefærden“, Kristiania 1895, Pag. 192:

„Jeg har tænkt meget paa dette (Sideroret) og er kommen til det Resultat, at dette Ror maa betragtes som et af de

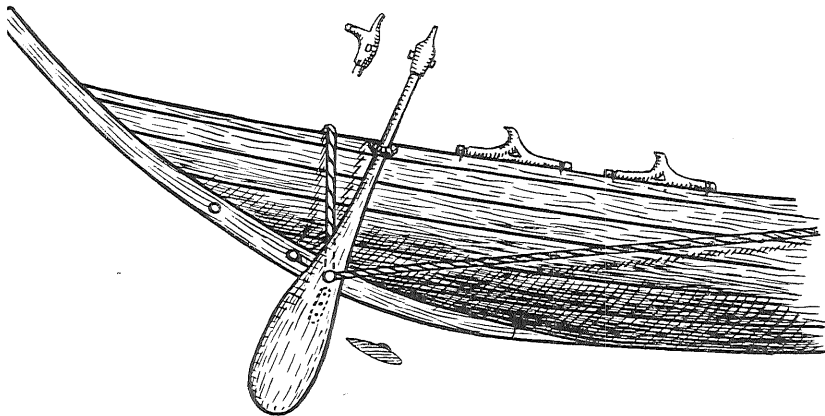
Rebækroret fundet i Kolding Fjord.
Koldinghus Museum.
Fot. Boilsen, Kolding.

Opmaalingstegning af Rebækroret foretaget af Skibsbygmester Carl Nissen, Skærbæk.

- a. Tilspidsning m. Hul for Rorprydelsen. b. Tværgaaende, firkantet Hul til Rorpinden. c. Tværgaaende, rundt Hul til Drejetovet. d. Hul til Bæretov. e. Hul til Hjælpetov. f. g. h. Pløkhuller til Forøgelsen af Rorbladet.

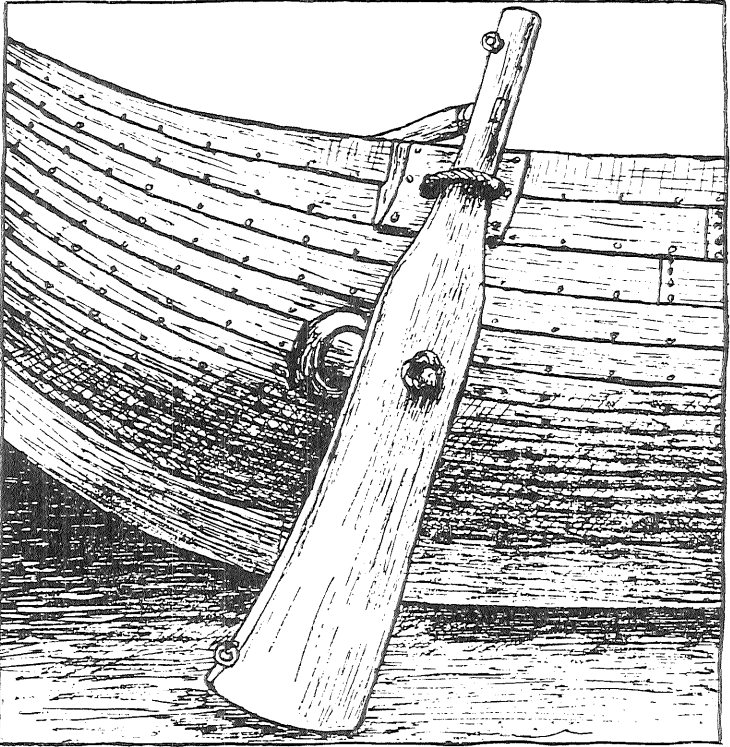
mere utvetydige Beviser paa vore Forfædres store Indsigt og Erfaring i Skibsbygning og Sjømandsskab. Sideroret er nemlig genialt, og efter den Erfaring, jeg nu har, finder jeg det for et saadant Skib meget at foretrække for et Ror paa Stævnen. Den Omstændighed, at Roret drejer om Midten, saa at det kommer til at indtage en Slags dobbelt virkende Stilling, kan have sin Betydning. Det er mig en Fornøjelse at kunne bevidne,

Skitse af Nydamsskibets Ror efter Acta Archæologica (1930) med indtegnet Rekonstruktion af Rortovene forefter, til Essingen og til Stævnholtet.

at det i alle Maader virkede tilfredsstillende og har desuden den Fordel aldrig at slaa, som et Ror paa Stævnen ubetinget vilde have gjort. Uden mindste Gene har een Mand staaet og styret i al Slags Vejr og i den haardeste Sejlads og blot haft en liden Stjert til Hjælp.“

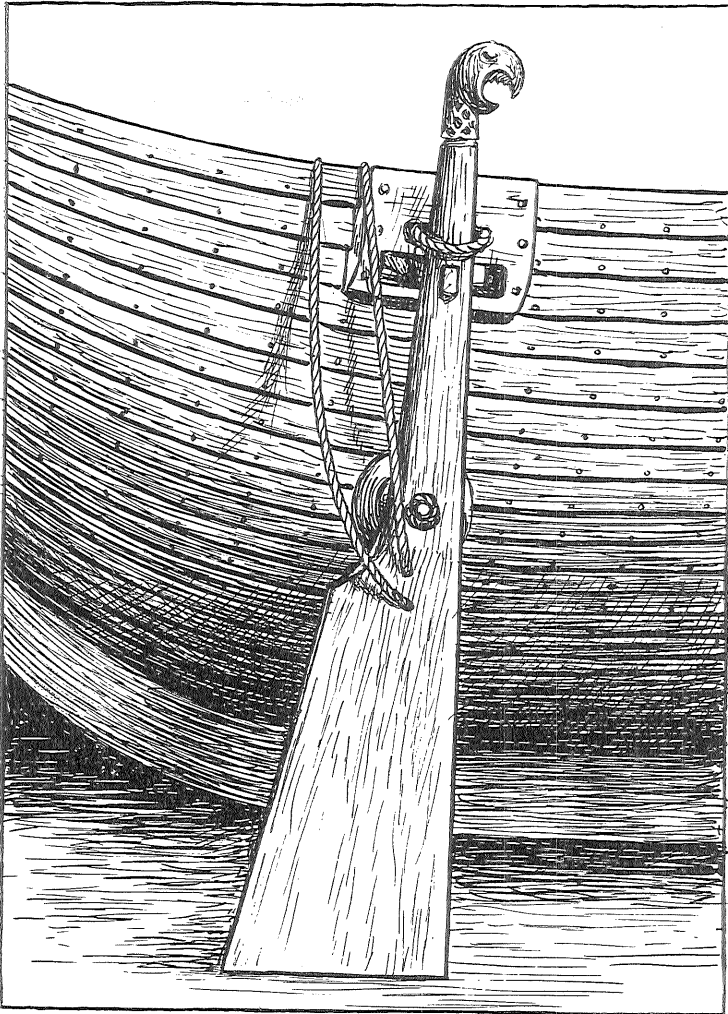
Rebækroret er, ligesom Gokstadskibets Ror, et Ballanceror, hvilket vil sige, at det ikke drejer langs Forkanten af Rorbladet, men at Rorstammens Akse ligger et Stykke inde paa Bladet, hvorved Roret bliver betydeligt lettere at dreje under Fart. Det er imidlertid meget større end Gokstadroret, ca. 1 m længere, men ikke nær saa elegant i Tegningen og ret klodset, og disse to Ting er min Begrundelse for, at Rebækroret ikke hører til en Vikingesnække, men til et Handelsskib fra Vikingetiden eller den tidlige Middelalder. Desværre kan dette Ror ikke med nogen Sikkerhed tidsfæstes, idet der ikke samtidig blev fundet

Gokstadskibets Sideror efter Kaptain Magnus Andersens Kopi.
„Vikingefærden“, Kristiania. 1895.

andre Genstande, men da de første Afbildninger af Skibe med Ror paa Agterstævnen stammer fra ca. 1200 (Side 115), maa det antages, at det hører til en noget tidligere Periode.

Rebækroret, S. 110, er hugget af en meget svær Egestok; det har oprindelig været i to Stykker, idet der paa Agterkant af Rorbladet findes tre ganske ens Huller (f, g, h), der afgjort har været til at bære en Forøgelse af Rorbladet. Roret (styri, stjórn) er over fire Meter lang, ca. 1 m paa det bredeste og ca. 0,3 m paa det tykkeste; gennem Rorstammen er hugget et firkantet skraat Hul (b) (hjalmmunvolrhold) til Rorpinden (stjórn- vhol, hjalmvølr), der gaar tværskibs ind over Skibet og alt- saa viser skraat opefter. Længere nede er boret et meget stort

Rekonstruktion af Rebækrorets Anbringelse paa Skibssiden.

Hul (c), hvorigennem Befæstelsen af Roret til Skibssiden er gaaet; under dette findes to mindre Huller (d og e), hvor Sikkerhedstove for Roret antagelig har været befæstet. Hvorledes Roret har været anbragt paa Skibssiden fremgaar af ovenstaaende Rekonstruktionstegning. Roret sidder agterude paa Styr-

bordssiden (stjórnborði), der har faaet Navn derefter; den modsatte Side, Bagbordssiden (bakborði), har rimeligvis faaet dette Navn, fordi Rorsmanden i tidligere Tiders Skibe, der havde Styreaare, stod med Ryggen til denne Side, naar han styrede. Roret var paa to Steder befæstet til Skibssiden, øverst ved Rorhalsen (styrisknakki), hvor en løs Ende (styrihamla) holdt denne ind mod en udskaaren Klods paa Essingen, og nederst gennem et Hul i en svær Vorte af Træ, udbygget fra Skibssiden. Gennem Hullet i Roret (c) og Hullet i Vorten er ført et Tov (stjórnvið), der altsaa holder Roret ind mod Skibssiden. Denne Befæstelse, hvorom Roret drejer, er naturligvis udsat for meget Slid; i Osebergskibet bestaar den af en bøjelig Vidiestamme med Rodenden udenfor Hullet, men i større Skibe har det antagelig været et Tov af Hvalroshud (svarðreip) eller lignende.

Der er den Mærkværdighed ved dette Ror fremfor de to norske Ror, at den øverste Ende (a) er tilspidset og forsynet med et langskibgaaende Hul, hvilket tyder paa, at der har siddet en eller anden Prydelse af Træ, f. Eks. en udskaaren Knop eller et Hoved, fastholdt af en Pløk gennem Hullet. Ingen saadan Prydelse findes paa noget kendt Billede af Skibe fra den Tidsalder, ligesom den heller ikke kendes fra de norske Ror. Ej heller er der fundet noget udskaaret Stykke Træ, der kunde passe til at være til det Brug, men baade Hjalmar Falk (Altnordisches Seewesen) og Valtyr Guðmundsson (Nordboernes Skibe i Vikinge- og Sagatiden) nævner denne Forsiring, dog uden nogen Begrundelse eller Kildeangivelse. Efter dette Fund at dømme synes begge disse udmærkede Kendere af Vikingetidens Skibe at være kommen til en fuldstændig rigtig Slutning.

Et Sideror som dette er det ypperste i sin Art, og det er Resultatet af en meget lang Udvikling; det afløses direkte af Roret paa Agterstævnen, som bruges endnu i Dag. Her i Danmark kender vi en forudgaaende Type af Sideror, nemlig i det tidligere omtalte Nydamsskib fra ca. 400 f. C., der er et Overgangsled fra Styreaare til det fuldt udviklede Sideror. Nydamsskibet er indgaaende beskrevet senest af Bergenserens Haakon

Skibsbillede fra Døbefonden i Winchester Cathedral fra c. 1200 e. C.
Ældste Fremstilling af Ror paa Agterstævnen.

Shetelig i *Acta Archæologica*, København 1930, men Forfatteren har øjensynlig misforstaaet Rorets Befæstelse til Skibssiden. Paa Tegningen fører han kun eet Tov fra Hullet i Rorbladet agterefter, hvoraf Følgen vil blive, at Roret, der ogsaa er fastgjort ved Hamlebaandet til Essingen, skærer helt ud af Vandet, naar Skibet sejler fremad (se Tegningen S. 111). Da Hullet i Rorbladet sidder ret dybt nede og er anbragt paa Forkant, vil jeg foreslaa, at der ogsaa er ført et Tov herfra meget langt for-
 efter,¹ samt at der fra samme Sted paa Rorbladet er ført et Tov gennem det underste Hul i Agterstævnen og op paa Bagbords Essing. Kun paa en saadan Maade, mener jeg, kan dette Ror virke efter sin Hensigt; lægges f. Eks. Roret Bagbord, hindrer Tovet til Agterstævnen Rorbladet i at skære ud til Styrbord, og ved Styrbords Ror smækker Roret ind mod selve Agterstævnen

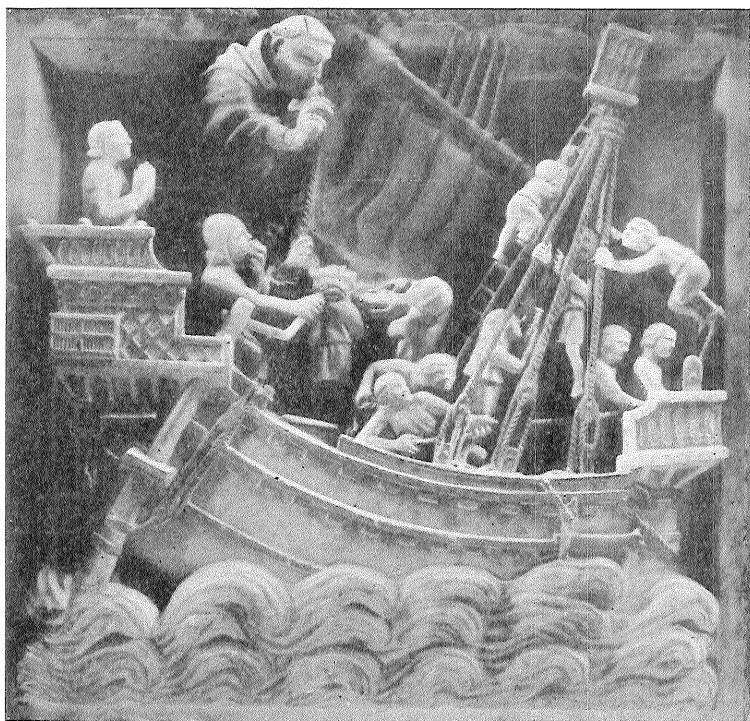
¹ Et saadant forefter gaende Rortov kendes fra kinesiske søgaaende Skibe, hvor Roret føres meget langt ned under Kølen; her gaar Rortovet fra den underste Forkant af Rorbladet under Skibsbunden og gøres fast helt forude ved Stævnen.

og holdes i Stilling af denne. For at hindre Slid i denne Stilling er der netop paa denne Side af Rorbladet anbragt en Slidklampe, der herved faar sin naturlige Forklaring. Paa den øverste Ende af Rorstammen er der en Tilspidsning med et gennemgaaende Hul, omtrent Magen til den paa Rebækroret, men den er firkantet og til et helt andet Brug. Paa dette Sted sidder nemlig „Rorpinden“, et udhulet Stykke groet Træ med en Gren visende vandret ud og en anden ret i Vejret. I Træstykket² er der en Fordybning, der passer i Rorstammen, og det holdes fast ved en Træpløk.

Mellem Nydamsskibet og Rebækroret ligger rimeligvis et Tidsrum paa ca. 6—700 Aar eller mere, men hvorledes Udviklingen er foregaaet, ved man foreløbig ikke noget om. Imidlertid er der i 1939 i Sutton Hoo i Suffolk paa Østkysten af England bleven gjort et overordentlig interessant og rigt Fund af et Skib af „Nydam“-Typen, som maaske kan kaste Lys over Spørgsmaalet. Ved det store Fund af Smykker og Vaaben kan Skibet med ret stor Nøjagtighed tidsfæstes til ca. 700 e. C., men desværre giver den foreløbige Meddelelse om Fundet gennem Pressen kun den intetsigende Udtalelse om Roret, at det er „en Styreaare“, placeret agterude ved en Forstærkning af Spanterne. Muligvis faar vi efter Krigen Meddelelse om et „missing link“ i denne Udvikling.

Selv om der er meget stor Forskel paa Skibsbygning paa Middelhavet og i Skandinavien i Oldtiden, ikke mindst med Hensyn til Skrogets Konstruktion, er der dog Anledning til at overveje, om ikke forskellige Dele i Vikingetidens Skibe, f. Eks. Ankret, Masten, Sejlet o.s.v. skulde være frembragt ved Paa-virkning sydfra; dette gælder først og fremmest Sideroret. Utvivlsomt har Roret gennemgaaet en speciel skandinavisk Udvikling, men jeg mener, at denne Udvikling til forskellige Tider kan have været mere eller mindre paavirket sydfra, navnlig ved den senere Udformning af Sideroret. Ser vi paa Billeder af Skibe fra den ægyptiske Oldtid, finder vi Sideroret paa Skibe fra ca. 1500 f. C., omend i en noget afvigende Udførelse, men dog

² Dette udhulede Træestykke har nogen Lighed med en Hjelm, men det er urigtigt, at det engelske Udtryk „helm“ for Roret stammer derfra.

Relief fra San Eustorgio Kirken i Milano fra c. 1340.
Skib med Sideror.

fuldt saa effektivt (Ballanceror) som paa Vikingskibene, ja, end ikke det udskaarne Hoved, som antagelig ogsaa har prydet Rebækroret, savnes. Dette Sideror har fulgt Skibsbygningen gennem Føniskernes, Grækernes, Romernes og andre Middelhavsfolks Skibe og ses saa sent som paa et udskaaret Relief fra San Eustorgio Kirken i Milano (c. 1340) (S. 117). Hvor-naar de skandinaviske Skibe begyndte at bruge det helt udviklede Sideror vides ikke, men det er sikkert, at dette Ror først er opfundet og udformet i Ægypten og paa Middelhavet, samt at det for en længere Periode har været benyttet samtidig paa Middelhavet og i Skandinavien. Bemærkelsesværdigt er det, at medens Sideroret rimeligvis afløses af Roret paa Agterstævnen

omkr. 1200 i nordeuropæiske Skibe, synes Sideroret at have været i Brug paa Middelhavet et helt Aarhundrede længere, ja for mindre Skibes „Vedkommende endog til hen mod Midten af det 15de Aarhundrede. I den Serie af Billeder, som Utrecht-Maleren Reuwich i 1483 tegnede paa Rejsen til det hellige Land sammen med Breydenbach, findes mange Slags Skibe øjensynlig gjort med alle Detailler. Kun eet af disse Skibe har Sideror, hvilket synes at vise, at Sideror paa den Tid var ved at gaa ud af Brug.

Andre Steder har Sideroret holdt Stillingen betydeligt længere; — saaledes saa jeg i 1904 i Singapore Havn et søgaaende Sejlskib fra Macassar paa Celebes med to Sideror, et paa hver Side og Rorpindene forbundne med en Stang paa den fra Ægypten og Middelhavet kendte Maade, saaledes at Rorsmanden samtidig kunde bevæge begge Sideror.

Foreløbig maa man lykønske Koldinghus Museum til dette enestaaende Fund og haabe, at den nærmeste Fremtid vil begunstige de højst interessante Planer om en samlet Udstilling af de fundne Skibsdele til Gavn og Glæde for søhistorisk Forskning.

L I T E R A T U R

- Haakon Shetelig*: Das Nydamschiff. Acta Archaeologica. Vol. I. Fasc. I. København 1930.
- Magnus Andersen*: Vikingefærden. Kristiania 1895.
- Hjalmar Falk*: Altnordisches Seewesen. Wörter und Sachen, Kulturhistorische Zeitschrift für Sprache und Sachforschung. Heidelberg 1912.
- Valtyr Guðmundsson*: Nordboernes Skibe i Vikinge- og Sagatiden. Kbh. 1900.
- C. Lefèbvre des Noëttes*: La Revolution du Gouvernail. Paris. 1935.